

“AYRIŞMADAN UZLAŞMAYA: DEMOKRASİYİ YEŞERTMEK VE GÜÇLENDİRMEK” TOPLANTISI KONUŞMASI

ORHAN TURAN, TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKAN

11 Ocak 2025

Değerli katılımcılar,

TÜSİAD Yönetim Kurulu adına hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Ayrışmadan Uzlaşmaya: Demokrasiyi Yeşertmek ve Güçlendirmek toplantısında sizlerle birlikte olmaktan büyük mutluluk duyuyorum. Bizi bir araya getirmek ve bu canlı fikir alışverişine ev sahipliği yapmak için emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Geçmiş deneyimlerimize göre Türkiye kuvvetli bir hikaye ve öngörülebilir kurallı bir ekonomiye sahip olduğunda, o dönemlerde özel sektör de önemli yatırım hamleleri gerçekleştirebildi. Türkiye 2001 krizi sonrası yaptığı reformlar sayesinde ve aynı döneme denk gelen AB entegrasyon sürecinin güçlenmesiyle uzunca bir dönem ciddi büyüklükte doğrudan yatırım çekti. Bunun iki nedeni vardı. Kurumlarımızı reforme ederken, özgürlükleri genişletmiştik; diğer yandan kamu maliyemizi ve finansal sistemimizi güçlendirmiştik.

Araştırmalarımız, üyelerimizle yaptığımız görüşmeler ve piyasa oyuncularından aldığımız geri bildirimler, son yıllarda Türkiye’de iş yapma ve yatırım ortamını olumsuz etkileyen en başat faktörün öngörülebilirlik ortamında ve kurumların kredibilitesinde/güvenirliğinde yaşanan erozyon olduğu yönünde.

İyi yönetim çerçevesinde düşündüğümüzde ülkemizin durumu, iyi yönetim endekslerinin genelinde ve hukuk devleti özelinde maalesef vasati düzeylerde veya gerilerde yer alıyor.

Toplumsal kalkınma ve yatırım yapılabilir bir ortamın belirleyicisi maddi kaynaklarımızdan çok, maddi olmayan kaynaklardır. Bu maddi olmayan kaynakları üç kelime ile insan, bilim ve kurumlar olarak özetleyebiliriz.

Dünya Bankasının yayınladığı Dünya Yönetişim Göstergeleri Endeksine göre ülkemiz maalesef Hukuk Devleti, Düzenleme Kalitesi ve Hesapverebilirlik açılarından 2013-2023 döneminde düzenli olarak gerileme göstermiş. Ekonomik olarak mukayese edilebileceğimiz Polonya veya hemen yakın komşularımız olan Bulgaristan ve Romanya’la on yıl önce bu açılardan yakın değerlendirmelere sahip olduğumuz halde, bu ülkelerin dahi gerisinde kaldığımız görüyoruz.

Yatırımcılar ülkemizin ekonomik potansiyelinin farkında. Ancak daha fazla yatırım çekebilmek için kurumlara, hukuk sistemine ve finansal istikrara güveni sağlamak da şart.

Yatırım ortamını iyileştirmek için her şeyden önce hukukun üstünlüğünün sağlandığı, demokrasinin ve özgürlük alanlarının genişletildiği bir zemini sürekli geliştirmek durumundayız.

Daha fazla üretmek, istihdam yaratmak, yatırım yapmak ve inovasyon kapasitesini artırmak öncelikle girişimcinin, yani iş dünyası olarak bizlerin sorumluluğu. Ancak demokrasi ve hukukun üstünlüğü olmadan güven veren bir ekonominin inşa edilemeyeceğini de biliyoruz. Temel hak ve özgürlüklerin güvence altında olması sadece demokrasinin kalitesi açısından değil, rekabet, yatırım, istihdam, girişimcilik ve inovasyon ortamı açısından zorunludur.

Ekonomik büyümenin gerekli olduğunu ama yeterli olmadığını, buna paralel olarak kişi başına milli gelirin artırılmasının, gelir dağılımının düzeltilmesinin, bölgelerarası kalkınmışlık farklarının giderilmesinin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının, eğitim, siyasi hayata katılım, iş hayatına katılım, demokrasi ve insan hakları gibi konuların gelişmişlik açısından önemini her zaman vurguladık.

Bu alanlarda ilerleyemediğimizde entelektüel sermayemizi, en önemli kaynağımız olan insanımızı ya yurtdışına ya umutsuzluğa kaybediyoruz.

1997 yılında yayınladığımız, Prof. Dr. Bülent Tanör tarafından hazırlanan “Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri” raporu önsözünde belirtildiği gibi “ekonomik ve siyasal demokrasinin kurumsallaşması, Türkiye’nin önünde sonunda yaşayacağı zorunlu bir süreç değildir. Ülkenin aydınlık geleceği için demokrasinin tek çıkar yol olduğunu düşünenlerin kesintisiz çabalarının bir ürünü olabilir.”

İşte bu anlayış çerçevesinde, Demokrasinin her zaman korunması ve geliştirilmesi gereken bir kazanım olarak anlaşılması gerektiğine inanıyoruz. Demokrasi alanındaki kazanımların kalıcı kılınabilmesi için yapılacak tartışmaların “kurumsallaşma ve sürdürülebilirlik” eksenlerinde ele alınmalıdır.

Demokrasinin kurumsallaşması, demokratik kurum, kurallar ve teamüllerin yerleşmesini ve istikrar kazanmasını gerektirir. Bu çerçevede erklerin, o ülkenin şartlarına ve tarihi tecrübesine göre belirlenmiş bir sistem içinde birbirleri ile uyumlu ve denge halinde işlemesi çok önemli hale geliyor. Sisteminizi öyle bir tasarlamalısınız ki, toplumunuzun çoğulcu yapısını yansıtsın, sorunları krize dönüşmeden kontrol edebilsin ve çarklar kırılmadan çalışabilsin.

Bu nedenle, geleneksel kuvvetler ayrılığını temel alan denetim ve denge mekanizmalarının yanı sıra, sivil toplum örgütleri, basın-yayın kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, kamu denetçisi (ombudsman) gibi kurumların özerkliğinin de anayasal güvence altında olmalıdır. Yani kurumlarınız yüksek kapasiteye ve gerçekten etkin kullanılabilecek yetkilere sahip olmalıdır.

Sivil toplum örgütlerinin demokratik karar alma süreçlerine katılımı ve toplum adına izleme ve gözcülük yapma imkanlarının engellenmemesi de demokratik gelişim ve kurumsallaşma açısından önemlidir. Sivil toplum güçlendikçe demokrasi güçlenir, demokrasi güçlendikçe sivil toplum güçlenir.

Bir demokraside devletin kurumsal yapısı hukuk devleti üzerine inşa edilir. Hukuk devleti; insan haklarına dayanan, insan haklarını koruyan, güçlendiren ve en önemlisi, kendisi de koyduğu kurallarla bağlı olan devlettir. Hukuk devletini niteleyen en önemli unsur, devletin tüm işlem ve eylemlerinin yargının denetimine tabi olmasıdır. Dolayısıyla, yargının “bağımsızlığı ve tarafsızlığı” tartışılmaz ve vazgeçilemez ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasi deyince hep kurumları, “büyük büyük” yapıları konuşuyoruz. Belki ben de bugün konuşmamda hep bunlara vurgu yaptım. Oysa unutmamamız gereken şey şudur; demokrasinin nüvesi bireydir ve bu noktada demokratikleşme aslında kişinin bir birey olması sürecidir desem her halde yanlış olmaz. Bireyin hak ve özgürlüklerinin dokunulmazlığını ve bireyin devlet ve toplum baskısından korunmasını, demokrasinin olmazsa olmazı olarak gördüğümüzü belirtmek isterim. Tarihsel sorunlarımızı konuşurken kurumların, partilerin, siyasi akımların diyalogundan bahsederiz. Oysa bir halk ve onu oluşturan bireylerin söz konusu olduğunu, her sorunun nihayetinde bireylerin hak ve özgürlüklerine temas ettiğini unutmadan, her soruna yaklaşımımızda temel olarak bireyin durumuna odaklanmamız gerektiğinin altını çizmek isterim.

Örneğin seçilmiş yerel yöneticilerin görevden alınması ve yerlerine atanmış kamu görevlileri gelmesi sorununa bu açıdan bakınca gördük ki kayyım uygulamasının halka ve bireye yansımaları açısından oluşan sakıncayı artık daha fazla kişi dillendirmeye ve bunun değişmesi gerektiğini söylemeye başladı. Bireyleri büyük siyasi tartışmalarımız arasında unutmamalıyız. İnsan onuru ve hakları temelinde konuştuğumuzda daha büyük yakınlaşmalar ve uzlaşmalar göreceğimize inanıyorum.

Değerli katılımcılar,

Unutmayalım ki, demokratikleşmenin başarıldığını düşündüğümüz gün dahi, bu dosya kapanmayacak, önümüzde hep daha iyiyi arama görevi duracaktır. Toplumsal gelişmişlik düzeyini sürekli yükselterek, bireyin daha eğitilmiş, daha nitelikli kılınması ve bireyin demokrasi kültürü içerisinde olgunlaşması, demokrasi talebini canlı tutacaktır, sürdürecektir.

Sözlerime son vermeden önce, bu konferansın gerçekleşmesinde emeği geçenlere ve birikim ve görüşleriyle katkı sağlayacak konuşmacılara, sizlerin huzurunda TÜSİAD adına bir kez daha teşekkür ederim.